

Emancipatie in Istanbul

Kleinschalige projecten op het gebied van vrouwen- en mensenrechten in Turkije worden financieel ondersteund door de Nederlandse overheid. Vrouwenorganisaties weten de weg naar dit fonds goed te vinden en maken regelmatig gebruik van deze mogelijkheid om projecten van de grond te krijgen. Het voltallige team van Enzovoort bezocht in Istanbul het Nederlandse consulaat en ontmoette een tiental voorvechtsters uit de Turkse vrouwenbeweging.

Leyla Barlas mag jaarlijks € 225.000 toewijzen aan projectaanvragen op het gebied van mensenrechten en vrouwenrechten in Istanbul en omgeving. Leyla werkt op het Nederlandse consulaat in Istanbul en vertelt dat deze vorm van financiële ondersteuning uniek is: alleen Zweden kent een dergelijk fonds, maar dat is bestemd voor projecten die een link hebben met Zweden. De rol van het consulaat is in zoverre passief, dat zij nooit zelf projecten of activiteiten zal initiëren. De essentie is juist dat het initiatief van lokale groeperingen komt. De voorbeelden die Leyla noemt zijn heel gevarieerd: een bijdrage voor een film over eerwraak, een train-de-trainersprogramma om de deskundigheid over gender te vergroten, vertaling in het Turks van de Amerikaanse vrouwenthesaurus (soort trefwoordenstelsel), een toegankelijk tijdschrift met als doel de hygiëne te verbeteren in een arme streek in de buurt van Istanbul, een cursus over vrouwenrechten. Verrassend is ook het project voor echtgenotes van politiemannen. Zij staan meer dan andere vrouwen onder druk van geweld achter de voordeur, want zij kunnen niet bij de politie terecht als het uit de hand loopt: collega's dekken elkaar. Voor hen is een training georganiseerd om hen mentaal en fysiek weerbaarder te maken. Geen doel, maar wel een prettige bijkomstigheid van de Matra-projecten, is dat Leyla een sterk netwerk opbouwt onder de non-gouvernementele organisaties (ngo's). Daardoor krijgt het consulaat veel

Het team van Enzovoort met Leyla Barlas, 1e rij, 2e van links.

informele informatie over wat er onder mensen leeft: vordert het democratiseringsproces, hoe is de positie van vrouwen, of - politiek extreem gevoelig - de positie van

Koerden en Armeniërs? Mede door de positie en het netwerk van Leyla Barlas heeft Enzovoort contact kunnen leggen met een aantal kopstukken uit de vrouwenbeweging.

Matra

De financiële ondersteuning van het consulaat maakt deel uit van een breder programma van het Ministerie Van Buitenlandse zaken, het Matra Small Embassy Projects Programme. Dit programma wil een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een open, democratische samenleving, waarin burgers actief participeren.

Het programma betreft 23 landen, te weten: de nieuwe EU-lidstaten,

potentiële lidstaten (waaronder Turkije), de oosterburen van de EU en de zuidelijke buurlanden. Het gaat steeds om relatief kleine bedragen - maximaal €15.000 per project - en zeker in vergelijking met EU-gelden zijn de voorwaarden simpel. De aanvrager moet een stichting of vereniging zijn, een project moet vernieuwend zijn en niet langer duren dan een jaar. De financiering mag niet gebruikt worden voor vaste exploitatie- en personeelskosten.

Er zijn ontmoetingen geweest met vertegenwoordigsters van vrouwenorganisaties en vrouwen die door hun functie direct met de positie van vrouwen te maken hebben. Allen oprecht geïnteresseerd om informatie uit te wisselen met Enzovoort en te bekijken of we in de toekomst iets aan elkaar kunnen hebben. Het zijn vrouwen die daadwerkelijk invloed uitoefenen. De Turkse overheid begint meer en meer het belang in te zien van contact met de ngo's, om zodoende draagvlak te creëren voor nieuwe wetgeving. Een van de grootste landelijke vrouwenorganisaties in Turkije, Kader, heeft veel invloed uitgeoefend op de wetgeving waarin de rechten van vrouwen zijn verbeterd. Lobbyen is een van de dingen die deze vrouwen goed kunnen. Gelukkig, anders zouden zij niet zulke resultaten boeken.

Kader

Voorals Kader zwengelt op landelijk niveau de discussie aan over de positie en problematiek van vrouwen. Meer vrouwen in politiek en besluitvorming is een belangrijk actiepunt van hen. Na de laatste landelijke verkiezingen (juli 2007) is tien procent van de parlementsleden vrouw; dat is een verdubbeling van 24 naar 50 vrouwen. Om vrouwen te activeren wordt alles uit de kast gehaald, variërend van grote politieke meetings en deelname aan demonstraties tot het persoonlijk aanspreken van vrouwen. Een groepje van vijf projectleiders, dat later uitgroeide tot twintig vrouwen, heeft in korte tijd 1300 vrouwen in één op één gesprekken bereikt om hen te bewegen actief te worden.

Voorlopig gaat de aandacht nu eerst uit naar de lokale politiek. Kader heeft een aanvraag ingediend die ter beoordeling bij Leyla op het consulaat ligt. Ze maken een goede kans, want vernieuwend is hun plan zeker. Na alle acties die zij op vrouwen gericht hebben, willen ze nu het draagvlak verbreden door mannen te overtuigen van het belang van vrouwen in de politiek: via politieke lijnen, via de werkvloer of door hen op te zoeken in cafés.

Na de laatste verkiezingen zijn er weliswaar meer vrouwen in het parlement gekomen, maar toch is het noodzaak om zeer alert te blijven. Turkije heeft de afgelopen jaren wetwijzigingen doorgevoerd om de positie van vrouwen te verbeteren en daardoor beter in de pas te lopen met de EU-landen. Maar ook al is de regeringspartij dezelfde gebleven, men vreest én constateert een conservatievere lijn, mede ingezet door president Gül. Een nieuw wetsvoorstel om gelijke rechten voor vrouwen te regelen, dreigt men nu weer in te trekken. Enkele vrouwen verruilen halverwege de middag dan ook de bijeenkomst met Enzovoort voor een vergadering om het wetsvoorstel erin te houden.

Veel geweld

Veel van de aanwezige kopstukken zijn bijzonder actief in de bestrijding van huiselijk geweld.

Vildan Yirmibeşoğlu werkt bij de provincie Istanbul als hoofd van de afdeling vrouwenrechten en mensenrechten. Zij heeft vanuit die functie veel onderzoek gepubliceerd over de positie van vrouwen. Voor haar laatste onderzoek analyseerde zij 300

dossiers over eerwraak in Zuid-Oost-Turkije om de problematiek in beeld te brengen. Ook heeft zij voor de provincie de keten in kaart gebracht die betrokken is bij huiselijk geweld. Het doel is om professionele hulpverleners, vrijwilligers, politie, justitie en slachtoffers om de tafel te krijgen en samenwerking tot stand te brengen. Sinds kort is er een callcentre in het leven geroepen, waar iedereen terecht kan voor informatie en advies. Politieambtenaren krijgen deskundigheidsbevordering over huiselijk geweld. Eigenlijk voltrekt zich wat dit betreft precies dezelfde ontwikkeling als in Nederland, waar immers ook flink wordt ingezet op deskundigheidsbevordering, op samenwerking in de keten en waar sinds kort een landelijk dekkend netwerk is gerealiseerd van advies en steunpunten huiselijk geweld.

Soms is het werk van Vildan verbluffend praktisch. In de zomer van 2007 bijvoorbeeld, verhuisden na politieke inmenging drie gezinnen van Oost-Turkije naar Istanbul. Door eerwraak gecombineerd met bloedwraak, was dit de enige manier om hun veiligheid te garanderen. Dat betekent behalve politiek overleg ook heel praktisch huisvesting, scholen en werk vinden.

İnci Beşpinar

Door haar werk komt **İnci Beşpinar** vrouwen tegen met maximale proble-

Een opmerkelijke reclame in het oude centrum.

De provincie Istanbul bestaat uit de stad zelf en de regio eromheen. Een gebied met naar schatting vijftien miljoen inwoners, waarvan het merendeel in de agglomeratie Istanbul en zijn voorsteden woont. De provincie is opgedeeld in gemeenten, elk met een eigen burgemeester. Sommige gemeenten hebben een omvang van drie miljoen inwoners. Het overkoepelende bestuur wordt gevormd door de provincie.

men en minimale kansen.

Zij heeft een hoge ambtelijke functie die Nederland niet kent: ze is de rechterhand van de wethouder van Kadiköy; een van de gemeenten waaruit Istanbul bestaat. Een relatief kleine gemeente, met 'slechts' een miljoen inwoners. Een belangrijke verantwoordelijkheid van haar is de migratieproblematiek. Istanbul trekt een stroom van migranten uit Oost-Turkije. De cultuurshock van platteland naar metropool is groot, er is veel te weinig huisvesting, de mensen zijn vaak analfabeet, slecht geïnformeerd en de armoede onder hen is groot. De

vrouwen hebben het 't zwaarst, omdat zij geacht worden de problemen in het gezin op te lossen. De top vijf van problemen onder deze vrouwen is: gearrangeerde huwelijken, binnen de familie trouwen (waardoor de kans op kinderen met een handicap aanzienlijk toeneemt), ze zijn vaak minderjarig als ze trouwen, erg jong zwanger en niet voor de wet getrouwd, alleen door de imam. Daardoor kan de vrouw geen enkel recht ontlenen aan haar huwelijk en kunnen haar kinderen niet officieel geregistreerd worden. Juist deze vrouwen uit Oost-Turkije hebben steun nodig van de overheid en van vrouwenorganisaties. Wat veel minder zichtbaar is, is het vele geweld waarmee deze vrouwen te maken hebben; fysiek, psychisch en economisch.

İnci Beshpinar doet via haar werk veel aan voorlichting en bewustwording. Sinds 2002 loopt er een groot voorlichtingsproject waarbij beroepskrachten en particulieren opgeleid worden om voorlichting te geven en kennis door te geven: van verpleegkundigen, artsen en politieagenten, tot taxi-chauffeurs, imams en dorpschoufden.

Ultimatum

Dat **İnci Beshpinar** nu zo veel initiatieven kan nemen heeft een nare geschiedenis. Jaren geleden klopte een vrouw bij haar aan; radeloos omdat ze bedreigd werd, maar **İnci** kon niets voor haar betekenen. Drie dagen later bleek de vrouw vermoord. Dat was het moment waarop **İnci** naar haar leidinggevende stapte en haar ultimatum stelde: "Als ik in dit soort gevallen niet kan helpen wil ik hier niet werken". Vanaf die dag hebben ze gewerkt aan het eerste opvanghuis voor vrouwen en op 10 december 2002 ging het open. In drie jaar zijn daar 350 vrouwen opgevangen, maar het was van meet af aan duidelijk dat de capaciteit lang niet voldoende was. Na drie jaar lukte het de overheid te overtuigen dat het groter moest en is er een opvanghuis voor 60 vrouwen en 25 kinderen gekomen. In die vijf jaar zijn de mogelijkheden flink

Brigitte Theeuwes (Enzovoort), Sema Baran (voorzitter Kader) en İnci Beshpinar.

Meest links: Nuray Dogan-Altundal (Enzovoort). Meest rechts: Vildan Yirmibeşoğlu.

verbeterd. Vrouwen kunnen er drie maanden blijven. Na de intake en een gezondheidsonderzoek krijgen ze psychologische hulp en een opleidings-traject, hulp bij het vinden van werk en een woning. Een juriste geeft als vrijwilliger advies. De vrouwen die er wonen runnen zelf de huishouding. Sinds haar ultimatum krijgt ***İnci Bepinar*** veel gedaan. Maar niet genoeg. Al zijn er heel veel initiatieven van professionals en vrouwenorganisaties, er zijn nog steeds te weinig middelen om alle vrouwen die dat nodig hebben daadwerkelijk te helpen.

En terwijl ***İnci*** bereikt heeft dat er opvang is voor slachtoffers van huiselijk geweld, heeft ze nog een droom die ze waar zou willen maken, namelijk opvang voor geestelijk gehandicapte vrouwen: hun familie wil ze niet, ze leven op straat, worden regelmatig verkracht en verder kijkt niemand naar hen om.

Eerwraak

Letterlijk vertaald betekent het Turkse woord voor eerwraak 'vanuit de cultuur bepaald misdrijf'. Een omschrijving die de daders minder schuldig laat lijken: ze kunnen er niks aan doen, want het moet nu eenmaal van de cultuur. De vrouwen gebruiken liever het woord 'customery crimes', dus 'uit gewoonte'.

Eerwraak is strafbaar in Turkije. Sinds 2005 is de wetgeving strenger geworden en zijn alle gezinsleden in dezelfde mate verantwoordelijk voor eerwraak. Het heeft bijvoorbeeld geen zin meer om een minderjarige zoon 'het vuile werk' te laten doen omdat hij minder straf krijgt. En ook degenen die aanzetten tot eerwraak kunnen vervolgd worden.

Het onderwerp eerwraak legt de enorme kloof bloot tussen het moderne half-Europese Istanbul en het oosten van Turkije. Sommige aanwezigen vinden dat Oost-Turkije nog een feodale maatschappij is, die de

normen van de gemeenschap boven de wet stelt. Het zal volgens hen nog heel lang duren voordat moderne en democratische opvattingen hier ingang hebben gevonden. Anderen leggen het zwaartepunt liever bij de nieuwe problemen die de strengere wetgeving met zich mee blijkt te brengen. Bijvoorbeeld dat eerwraak verborgen wordt, door een misdrijf op zelfmoord te laten lijken, of het lichaam te laten verdwijnen en het meisje als vermist op te geven.

Nieuwe wetgeving is belangrijk, benadrukken alle vrouwen, maar het is niet meer dan een begin. Wat op het team van Enzovoort vooral diepe indruk maakt, is de tomeloze energie waarmee deze vrouwen én praktische hulp en opvang proberen te realiseren én een mentaliteitsverandering in gang willen zetten. ■